

In gesprek met... literatuurhistoricus Nop Maas

‘Ik heb een liefde voor drukwerk’

‘Ik vind het
belangrijk het
drukkersvak
voort te zetten’

In de ambachtelijke drukkerij Hof van Jan maakt Nop Maas (72) met drie andere ‘margedrukkers’ unieke boekjes in kleine oplage geschreven door onder anderen P.F. Thomése en Arnon Grunberg.

De drukkerij is voor Nop als een speeltuin. “Ik bepaal zelf welke tekst ik druk, op welk papier en met welke letter. Ik ben oppermachtig in het proces, dat is zeer aantrekkelijk.”

In de Korte Margarethastraat in het centrum van Haarlem bevindt zich achter twee onopvallende deuren de drukkerij Hof van Jan. Een in 2011 opgericht collectief van vier margedrukkers. In de diepe ruimte staan ouderwetse letterkasten en drukpersen waarmee in eigen beheer boekjes gedrukt worden. Op de grond bij de entree ligt een oud Perzisch kleed, aan de wanden hangen verschillende illustraties. Op tafels staan potten drukinkt, dozen met boekjes en overal liggen stapels papier. Nop, gekleed in een knalblauwe Calvin Klein hoody en spijkerbroek, zet koffie in een klein keukentje.

Zijn werkzame leven bestond uit lezen en schrijven. Hij studeerde Nederlandse taal en letterkunde aan de Katholieke Universiteit Nijmegen. Daarna wijdde hij zich aan de Nederlandse literatuur, vooral aan boeken en schrijvers uit de negentiende eeuw. Ook stelde Nop de bekende drielidige biografie van Gerard Reve samen. “Ik heb altijd al een fascinatie gehad voor drukwerk. Als jochie van acht kreeg ik een drukdoosje met rubberen lettertjes die je in een houdertje moest schuiven, enorm boeiend vond ik dat. Als ergens letters staan dan moet ik ze lezen. Ik ben op talloze bladen geabonneerd, het is een soort hebbzucht, ieder nieuw magazine wil ik inzien. Zo’n glossy als *HRLM* kan ik gewoon niet laten liggen. Ik lees selectief,

vooral het bladeren in tijdschriften vind ik ongelooflijk leuk.”

BEELD FLEURT TEKST OP

De naam Hof van Jan is een bedenkensel van Nop. Binnen de oude drukkerij Joh. Enschedé hadden de hoger geplaatsten een eigen bibliotheek, Hof van Johannes, vernoemd naar de binnentuin van Johannes Enschede. “Kunstenaar Jan Verburg werd onze huisbaas, het leek mij leuk om de drukkerij Hof van Jan te noemen.” Het is een gezond bedrijf, de kosten worden gedekt met de verkoop van wat er gedrukt wordt. “We zijn niet commercieel, maar proberen wel onze producten aan de man te brengen. Een voordeel is dat ik met enige regelmaat boekjes van Arnold Grunberg druk die mensen graag willen hebben. Tekenaar Paul van Steen levert veel illustraties, ook werken we graag samen met kunstenaars Ronald Ruseler, Marjan Jaspers en Tammo Schuringa.” Nop pakt een boekje uit een doos en laat een tekening van een boom van Ruseler zien. “Beeld geeft iets extra’s aan tekst, het fleurt de boel op en het voorkomt dat ik ga knoeien met oude clichés.” Hij loopt naar een kast voorin de drukkerij. “Kijk, dit zijn clichés.” Hij toont verschillende kleine metalen plaatjes met afbeeldingen van dieren. Een varkentje valt op de grond. “Ik heb er een kast vol van, een molen, een fiets, een begrafeniskoets, allemaal losse plaatjes. De valkuil is dat je twee of drie clichés gebruikt die eigenlijk niet bij elkaar passen, maar wel met de tekst te maken hebben. Het woord cliché zoals wij het gebruiken, in de zin van iets wat is opgebruikt,

komt waarschijnlijk uit de drukkerswereld. Een metalen cliché gebruik je ook elke keer opnieuw.” Zo zijn er volgens Nop meer termen uit de ouderwetse drukkerswereld die we nog steeds bezigen. “Als je op je computer de lettergrootte instelt, gaat dat in punten. Dat gebruiken drukkers ook. Een kleine letter noem je een onderkast. De onderkast is in een ambachtelijke drukkerij de onderste helft van de la waar de letters in zitten. Zo’n la heet kast en de laden zitten in een bok.”

BEHOUD VAN TYPOGRAFISCH ERFGOED

Het drukken met losse letters is in principe eeuwenlang hetzelfde gebleven tot 1960 ongeveer. In die tijd begon de digitale revolutie. Drukkerijen gingen andere systemen hanteren en de loden letters werden niet meer gebruikt. “De Stichting Drukwerk in de Marge heeft er voor gestreden dat de persen bewaard bleven en naar amateurdrukkers gingen. Margedrukkers zijn mensen die in een schuurtje een pers hebben staan om als hobby mee te werken. In Nederland en België zijn er een paar honderd mensen in het bezit van een oude pers.” Hof van Jan is mede opgericht tot behoud van typografisch erfgoed. Volgens Nop kun je alles wat oud is wel weggooien, maar is het ook interessant als bepaalde beroepen blijven bestaan. “Op kunstacademies worden jongelui tegenwoordig gegrepen door het drukkervak. Een tekst drukken met loden letters op papier ziet er echt beter uit dan een tekst uit een printer. Er zit meer ‘moet’ in

het papier en de letters zijn scherper. Ik vind het belangrijk om deze eeuwenlange traditie voort te zetten.”

Nop is dagelijks te vinden in de drukkerij. Op het moment is hij bezig met een boekje van Arnon Grunberg gericht aan zijn pleegzoon Mayu die 18 wordt. “Zo’n boekje van twaalf pagina’s kan ik binnen een week maken. Twee à drie dagen letters zetten, twee à drie dagen drukken, daarna het papier vouwen en naaien met de cahiersteek. Zetten is het meeste werk, letter voor letter de tekst maken. In het begin ging dat heel langzaam, nu is het geen punt meer voor mij. Het aantrekkelijke aan ambachtelijk drukken is dat ik het hele proces zelf in de hand heb en bepaal hoe het product eruit gaat zien.”

ROT ZOEKEN NAAR LETTERS

Hij loopt naar een ‘kast’ in het midden van de drukkerij. “Dit is een letterkast. In de jaren zeventig hingen ze bij iedereen aan de muur. Ze zijn altijd op dezelfde manier opgebouwd. Kleine letters onderin in de onderkast en bovenin de hoofdletters in de bovenkast.” Hij pakt verschillende letters en laat zien dat ze in spiegelbeeld staan. Ze hebben allemaal dezelfde hoogte zodat de tekst precies op de pers past. “Dit is de Hollandse hoogte, per land verschilt de hoogte van de letters.” Hij doet een graai in de onderkast en noemt wat letters op, alles ligt door elkaar. “In de onderkast zit geen systeem. Je moet uit je hoofd leren wat waar ligt. In het begin zocht ik me rot naar de juiste letters. De hoofdletters in de bovenkast liggen wel op alfabetische volgorde. Ooit had ik hier

‘Als ik de letterkast niet meer kan tillen, stop ik ermee’

twee oude drukkers op bezoek, die kunnen zetten terwijl ze een gesprek voeren, ongelooflijk.” Op de pers aan de andere kant van de ruimte ligt het zetsel van twee pagina’s klaar om te drukken. Nop wijst aan waar hij de drukinkt op smeert. Ter demonstratie draait hij aan een hendel, de rollen gaan heen en weer over het papier: “Ik doe het even zonder inkt, het is een rotklus om die rollen weer schoon te maken.” Op de tafel ernaast ligt de omslag van het boekje van Arnold Grunberg te drogen. Op knalgeel papier staat in rode letters *Loslaten*, de titel van het bundeltje. Er wordt geklopt aan de deur, de schoondochter van huurbaas Jan Verburg komt binnen. Ze helpt Nop regelmatig bij het boekbinden. “Je hebt een vraag aan mij, hoorde ik.” Hij vraagt of ze volgende week tijd heeft om ruim 100 werkjes van Grunberg te naaien. “Arnon wil ze meenemen naar Amerika voor de verjaardag van Mayu, die loopt daar stage in een hotel.” Ze heeft tijd.

ONDER DE KORENMAAT

“Ik kan ook 50 boekjes per uur naaien, maar op een gegeven moment is dat niet meer het meest inspirerende werk. Een ander kan het makkelijk overnemen. Het gaat mij in de drukkerij vooral om het zetten en drukken, dat vind ik het leukst. Je werkt met je handen en er komt ook nog een product uit.” Inmiddels is er een aardige stal met auteurs die af en toe hun werk bij De Hof van Jan laat drukken. Naast bundels voor Grunberg maakt de drukkerij ook boekjes voor onder anderen P.F. Thomése, Lodewijk Wiener, J.J. Voskuil, Geerten Meijnsing en Jannie Regnerus. Nop laat een boekje zien met als titel *Koolmees*. “Jannie schrijft en is kunstenaar, de mooie tekeningen in de bundel zijn ook van haar hand. Sommige auteurs komen uit zichzelf bij ons en anderen vragen we. Ik heb in ieder geval altijd genoeg werk. Wat ik niet wil is dat mensen zomaar bij ons aankloppen om hun versjes te laten drukken waar niemand wat aan vindt. Ik wil alleen teksten drukken die ergens over gaan, geen teksten waarvan ik tijdens het zetten al denk: wat een rommel. Aan de gevel is niet te zien dat we hier een drukkerij hebben. Ik werk eigenlijk in het verborgene, onder de korenmaat. Onze gezamenlijke producties worden gepubliceerd onder het imprint de Hof van Jan. Mijn individuele uitgaven hebben een eigen imprint: de Korenmaat.”

HELE OEUVER GETYPT MET ÉÉN VINGER

Soms laat Nop zich verleiden om een andere tekst te drukken dan die voor een boekje. Het Stedelijk Gymnasium organiseert eenmaal per jaar een poëziewedstrijd. Al zes keer heeft hij het winnende gedicht gedrukt op afficheformaat. “Dat is wel aardig om te doen. Als de nood aan de man komt, kan ik altijd nog een pamflet maken”, grapt hij. “Voor de laatste

landelijke verkiezingen drukte ik een pamflet met daarop een aantal zaken waarvan ik vond dat mensen die ter harte moesten nemen. Bijvoorbeeld dat Rutte weg moest en dat de aanhangers van Forum voor Democratie een tijdje in een hotspot met corona neergezet moesten worden. Dat velletje stuurde ik mee met de bestellingen. Sommige ontvangers reageerden boos en meldden dat ze daar niet om gevraagd hadden. Ach, het helpt niet, maar is wel fijn om te doen.”

Nop houdt zijn rechtermiddelvinger omhoog en betast hem. “Ik realiseer me opeens dat ik mijn hele oeuvre geschreven heb alsof ik een letterzetter was, ik kan namelijk maar met één vinger typen. Alles is geschreven met deze middelvinger en als die geblesseerd was, schreef ik verder met mijn wijsvinger.”

Over de vraag hoe lang hij nog met de drukkerij door wil gaan, hoeft Nop niet lang na te denken. Hij staat gelijk op en trekt een letterkast uit de bok. “Zolang ik de kast kan tillen, blijf ik boekjes maken. Als hij vol zit met letters is de kast echt loodzwaar.” Hij demonstreert hoe de lade vastgepakt moet worden zodat het gewicht verdeeld is. “Als de kast valt moet je al die lettertjes uitzoeken, dat is geen fijn werkje.” Na wat heen en weer geschuif zit de kast weer goed op de rails van de bok. “Als dit niet meer gaat en ik voortdurend om hulp moet vragen, dan houdt het op.” ★